

Hemşirelik ve Ebelik Öğrencilerinin Benlik Saygısı ve Atılganlık Düzeyleri

Self-Esteem and Assertiveness Levels of Nursing and Midwifery Students

(Araştırma)

Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi (2009) 22–33

Uz. Hem.Feray DİNÇER*, **Doç. Dr. Gürsel ÖZTUNÇ****,

* Adana Doğum ve Çocuk Bakımevi Hastanesi,

** Çukurova Üniversitesi Adana Sağlık Yüksekokulu

ÖZET

Hemşirelik ve ebelik eğitimi zor ve stresli bir süreçtir. Bu süreç içerisinde öğrencilerin öz güveninin yüksek olması, kendilerini ifade edebilmesi, etkili iletişim kurabilmeleri, kararlarını savunabilmeleri istenir. Hemşirelik ve ebelik öğrencilerinin benlik saygısı ve atılganlık düzeylerini tespit etmek amacıyla tanımlayıcı olarak yapılan çalışmanın evrenini Çukurova Üniversitesi Adana Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin tümü oluşturmuştur. Veriler, öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerini belirleyen anket formu, Stanley Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği (BSÖ) ve Rathus Atılganlık Envanteri (RAE) uygulanarak toplanmıştır. Öğrencilerin %61.4'ünün benlik saygısı düzeyinin yüksek, %70.7'sinin atılgan olduğu saptanmıştır. Ebelik bölümü öğrencilerinin BSÖ ortalamasının hemşirelik bölümü öğrencilerinin ortalamasından yüksek olduğu ($p<0.05$), BSÖ ortalamasının mezun olunan lise, ailedeki çocuk sayısı, hayatın büyük bir bölümünün geçirildiği yer, ortalama aylık gelirlerini tanımlama biçiminden, RAE ortalamasının ise öğrencilerin hayatlarının büyük bir bölümünü geçirdikleri yer ile annenin eğitim durumundan etkilendiği saptanmıştır ($p<0.05$).

Anahtar Kelimeler: *Atılganlık, benlik saygısı, hemşirelik öğrencileri, ebelik öğrencileri*

ABSTRACT

Nursing and midwifery education is a difficult and stressful process. In this process, nursing and midwifery students are expected to have a high self-confidence, to express themselves, to communicate effectively, and to be able to defend his/her herself. The population of our descriptive study, which was conducted to determine self-esteem and assertiveness levels of nursing and midwifery students, consisted of the students of Çukurova University Adana Health College. Data is collected by questionnaire to determine the socio-demographic

characteristics of students, Stanley Coopersmith Self-Esteem Inventory (SEI) and Rathus Assertiveness Schedule (RAS). It has been found that 61.4% of the students had a high level of self-esteem and 70.7% of them was found to be assertive. The SEI scores of midwifery department students were higher than nursing department students ($p<0.05$). It has also been found that SEI is affected by the high school from which students graduate, the number of the children in the family, the place where they grew up, and the amount of monthly income they described; RAS was affected from the place where they grew up and their mothers' educational status ($p<0.05$).

Key Words: Assertiveness, self-esteem, nursing students, midwifery students

Giriş

Hemşirelik ve ebelik öğrencileri eğitimleri sırasında bir üniversite öğrencisi olarak yaşadıkları çatışmaların yanı sıra, okul ve hastane çevresinin yarattığı bir takım sorunlarla da karşılaşmaktadırlar. Bu sorunlar yoğun ve stresli ortamlar olan hastanelerde staja çıkma, hasta ve ölümcül bireylerle uğraşma, eğitimcilerle ve hastane çalışanları ile iletişim sorunları vs. olarak sıralanabilir. Hemşirelik ve ebelik eğitimi bu yönleriyle oldukça stres yüklü bir eğitimidir^{1,2}. Mesleğe ilk adımı atan öğrencilerde okula girdikten kısa bir süre sonra rol değişimleri olur³. Bu süreç içerisinde eğitimcileri, arkadaşları, hastaları ve diğer meslek üyeleriyle yaşayacakları olumlu ya da olumsuz yeni deneyimler gencin benlik saygısında değişikliklere neden olabilir⁴.

Hemşire grupları ile yapılan çalışmalarda hemşirelerin çoğunluğunun kadın olmasının ve hemşirelik eğitiminin hemşirelikte çekingenliği artırdığı belirlenmiş ve hemşirelik eğitiminde atılganlık eğitiminin önemi vurgulanmıştır⁵. Ayrıca hastane yönetiminin, olumsuz geri bildirim korkusunun ve meslektaşların, atılgan davranmayı olumsuz etkilediği belirtilmektedir⁶. Atılgan davranış hemşire ve ebelerin diğer ekip üyeleri ile işbirliğini ve bağlılığını arttıracak, hasta bakım kalitesinin gelişmesini sağlayacaktır. Böylece yoğun ve stresli iş yaşamı nedeniyle ortaya çıkabilen iş memnuniyetsizlikleri ve tükenmişlikler de azalabilecek ve daha olumlu bir iş ortamı yaratılabilecektir^{7,8}. Atılganlık etkili hasta iletişimi için gerekli olmakla birlikte mesleki güvenin gelişmesini de sağlar⁹.

Gençlik dönemi benlik saygısının gelişimi açısından bir dönüm noktası olarak ifade edilebilir¹⁰. Bu nedenle öğrencilerin bu dönemde benlik saygılarının geliştirilmesine önem verilmelidir. Yüksek benlik saygısının strese karşı koruyucu olduğu pek çok araştırmada belirtilmektedir¹¹⁻¹⁴. Olumlu benlik kavramına sahip olan ebe ve hemşireler, insanların sağlıklarını olumlu bir yönde değiştirebilirler¹⁵. Sağlıklı benlik kavramı kişinin yaşamında güvenli olmasına, başarıyı ve mutluluğu bulmasına, yaşamdaki düş kırıklıklarının üstesinden gelmesine ve bunları değiştirmesine olanak verir¹⁶. Hemşirelik mesleğinin eğitim süreci, benlik saygısının oluşum sürecinin önemli bir parçasıdır. Bu süreçte öğrenciler hemşirelik mesleği için gerekli özellikler olan bilgi, tutum, değer ve becerileri zamanla özümserler. Ancak bu süreç bireysel ve mesleki kimliği etkileyebilir ve öğrenciler mesleki kimliği kazanırken kendilerinden bir şeyler kaybedebilirler¹⁷. Öğrencilerin kişisel ve mesleki gelişimleri, özgüvenleri ve benlik saygıları hastalarla iletişimlerini etkiler. Kişisel gelişim, yükselen güven ve benlik saygısı öğrencilerin

deneyimlerinin olumlu sonuçlarıdır¹⁸. Öğrencilerin hastayla güçlü ve terapötik ilişkiler kurmak için önceden olumlu benlik imajı ve mesleki kimliğe sahip olması gerekmektedir¹⁹. Ayrıca eğitim sürecinde öğrencinin özgüveninin yüksek olması, kendi kararlarını verebilmesi, yaptığı uygulamayı bilerek yapması ve kararlarını savunabilmesi beklenir²⁰. Etkili bakım yüksek benlik saygısını gerektirir²¹⁻²⁴. Benlik saygısı yüksek olanlar daha az tükenmişlik yaşamakta ve daha iyi baş etme becerileri kullanmaktadırlar²¹. İyi gelişmiş mesleki benlik saygısı güvenilir hasta bakımının verilmesinde rol oynayarak genel benlik saygısının da gelişmesine yardımcı olur^{23,24}. Yarının hemşireleri ve ebeleri olacak öğrencilerin daha girişken, sağlıklı ilişkiler kurabilen, kendilerini kabul eden, özgüveni ve özsaygı düzeyleri yüksek bireyler olarak yetişmeleri kuşkusuz mesleki başarı açısından olduğu kadar, bireysel doyum açısından da önemlidir²⁵.

Araştırma, hemşirelik ve ebelik öğrencilerinin benlik saygısı ve atılganlık düzeylerini ve bunları etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Materyal ve Yöntem

Araştırmanın şekli

Araştırma tanımlayıcı nitelikte planlanmış ve gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın yapıldığı yer ve özellikleri

Araştırma ebelik ve hemşirelik olmak üzere iki programda eğitim ve öğretim veren Çukurova Üniversitesi Adana Sağlık Yüksekokulu'nda gerçekleştirilmiştir. Öğrenciler birinci sınıfın ikinci yarısında, kişilerarası ilişkiler dersinde atılganlık ve benlik saygısı konularına yönelik eğitim almaktadırlar.

Araştırmanın evreni ve örnekleme

Araştırmanın evrenini Çukurova Üniversitesi Adana Sağlık Yüksekokulu'nun hemşirelik ve ebelik bölümlerinde öğrenim gören toplam 459 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada örneklem seçimine gidilmemiş, tüm evrene ulaşılmaya çalışılmıştır. Araştırmada hastalık, okula devamsızlık, kayıt dondurma vb. nedenlerle 44 öğrenciye ulaşılamamıştır. 6 öğrencinin anket formlarını yanlış veya eksik doldurması nedeniyle değerlendirilmeye alınmamıştır. Araştırma 409 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Veri toplama araçları

Veriler, sosyo-demografik özelliklerini belirleyen anket formu, Stanley Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği (BSÖ) ve Rathus Atılganlık Envanteri (RAE) uygulanarak toplanmıştır. Anket formu, araştırmacı tarafından benzer çalışmalardan yararlanılarak hazırlanmış, öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerini belirlemeye yönelik toplam 15 sorudan oluşmuştur. Aynı okulda okuyan 60 öğrenci üzerinde yapılan ön uygulamadan sonra demografik verileri içeren anket formu üzerinde gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Örneklem kaybı yaşamamak amacıyla ön uygulamanın yapıldığı öğrencilerin değiştirilen demografik veri formlarını tekrar doldurmaları sağlanarak örnekleme dahil edilmişlerdir.

Öğrencilerin benlik saygısı puanlarını saptamada Stanley Coopersmith (1986) tarafından geliştirilmiş olan, Turan ve Tufan (1987) tarafından Türkçe'ye uyarlanarak geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılan BSÖ kullanılmıştır. Turan ve Tufan birer yıl arayla yapmış oldukları çalışmalarda ölçeğin test-tekrar test güvenilirliğini 0.65 ve 0.76 olarak saptamışlardır²⁶. Ölçek, “benim gibi” ya da “benim gibi değil” biçiminde işaretlenebilen 25 maddeden oluşmaktadır. Bu maddelerde kişinin hayata bakış açısı, aile ilişkileri, sosyal ilişkileri ve dayanma gücü ile ilgili ifadeler bulunmaktadır. Alınan puanlar 0 ile 100 arasında değişmektedir. Benlik saygısının ortalamadan düşük ve yüksek olmasına göre değerlendirme yapılmaktadır. Alınan puanın ortalamanın altında olması benlik saygısının düşüklüğüne, ortalamanın üzerinde olması benlik saygısının yüksekliğine işaret etmektedir²⁶.

Öğrencilerin atılganlık düzeylerini belirlemek için Rathus (1973) tarafından geliştirilen Rathus Atılganlık Envanteri (RAE) (Rathus Assertiveness Schedule) kullanılmıştır. Ölçeğin Türkiye’de geçerlilik güvenilirlik çalışması Voltan tarafından yapılmıştır. Voltan, envanterin alfa tutarlılık katsayısını 0.70, test-tekrar test güvenilirliğini 0.92 olarak saptamıştır. Ergen ve yetişkinlere uygulanabilen envanter 30 maddeden oluşmaktadır. Bunların 17’si olumsuz, 13’ü olumlu olarak ifade edilmiştir. Envanterden toplam puan olarak “+10”un altında alanlar çekingen, “+10”un üstünde alanlar ise atılgan olarak kabul edilmektedir²⁷.

Verilerin toplanması

Veriler 2006-2007 eğitim ve öğretim yılının bahar dönemini kapsayan Mart ve Nisan aylarında toplanmıştır. Hemşirelik ve ebelik bölüm başkanlıklarından gerekli iznin alınmasının ardından ders saati içerisinde öğrencilere gerekli bilgi verilerek katılımları istenmiş, ölçekleri doldurmaları için 30 dakika zaman tanınmıştır.

Verilerin değerlendirilmesi

Araştırmacı tarafından toplanan verilerin analizinde bağımsız değişkenlerin benlik saygısı ve atılganlık düzeylerine etkisi ikiden fazla gruplarda one way anova, ikili gruplarda t testi, bazı bağımsız değişkenler ile ölçekler arasındaki ilişki korelasyon ile değerlendirilmiş, tanımlayıcı özellikler yüzdeler olarak gösterilmiştir. Varyans analizlerinin 0.05 seviyesinde anlamlı çıktığı ($p < 0.05$) durumlarda post-hoc test olarak LSD (Least Significant Difference) analizi yapılmıştır.

Bulgular

Araştırma kapsamına alınan 409 öğrencinin %51.1’i hemşirelik bölümü, %48.9’u ebelik bölümü öğrencisidir. Öğrencilerin %62.4’ünün 20-22 yaş grupları arasında ve %51.6’sının 4 kardeş ve üzerinde oldukları, %92.4’ünün anne ve babasının sağ, %93.2’sinin çekirdek aileye sahip olduğu tespit edilmiştir. Annelerinin %52’sinin, babalarının %47.4’ünün ilkökul mezunu olduğu, annelerinin %97.1 gibi büyük bir çoğunluğunun çalışmadığı, babalarının %42.1’inin emekli olduğu, %46.9’unun hayatlarının büyük bir bölümünü metropolde geçirdiği belirlenmiştir.

Araştırmamızda tüm öğrencilerin BSÖ puan ortalaması 71.94±15.86, RAE puan ortalaması 21.50±21.27 olarak tespit edilmiştir. Hemşirelik bölümü öğrencilerinin

Tablo 1. Öğrencilerin Bölümleri ile Benlik Saygısı ve Atılganlık Puanları Arasındaki İlişki

Bölüm	BSÖ Puanı X ± SS	Anlamlılık Derecesi	RAE Puanı X ± SS	Anlamlılık Derecesi
Hemşirelik	70.30 ± 16.10	t = -2.153 p = 0.032	20.16 ± 22.10	t = -1.309 p = 0.191
Ebelik	73.66 ± 15.46		22.91 ± 20.32	
Toplam	71.94 ± 15.86		21.50 ± 21.27	

BSÖ puan ortalamasının 70.30±16.10, ebelik bölümü öğrencilerinin ortalamasının 73.66±15.46 olduğu, ebelik bölümü öğrencileri ile hemşirelik bölümü öğrencilerinin BSÖ puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel açıdan önemli olduğu saptanmıştır (p<0.05). Hemşirelik bölümü öğrencilerinin %53.6'sının, ebelik bölümü öğrencilerinin %69.5'inin ve tüm öğrencilerin %61.4'ünün benlik saygısının yüksek olduğu belirlenmiştir.

Çalışmamızda RAE puan ortalamaları hemşirelik bölümü öğrencileri için 20.16±22.10, ebelik bölümü öğrencileri için ise 22.91±20.32 olarak belirlenmiştir. Ancak bölümler ile RAE puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark belirlenmemiştir (p>0.05). Hemşirelik bölümü öğrencilerinin %66.5'inin, ebelik bölümü öğrencilerinin %75'inin atılgan olduğu saptanmıştır. Tüm öğrenciler için atılganlık oranı %70.7'dir.

Tablo 2'de sınıf düzeylerine göre öğrencilerin BSÖ puan ortalamasını 2. sınıflarda en düşük (69.03±16.63) ve 3. sınıflarda en yüksek (74.54±15.17), RAE puan ortalamalarının 4. sınıfta (24.61±20.12) 1. sınıfa (19.42±22.33) göre artış gösterdiği görülmektedir. Ancak araştırmamızda sınıf düzeyi ile BSÖ ve RAE puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan önemli bir ilişki saptanmamıştır (p>0.05).

Araştırmamızda Süper lise ve Anadolu lisesinden mezun olan öğrencilerin BSÖ puan ortalamasının (75.08±15.44), düz lise ve meslek lisesinden mezun olan öğrencilerin BSÖ puan ortalamasından (70.39±15.87) yüksek olduğu ve bu farkın istatistiksel açıdan önemli olduğu saptanmıştır (p<0.05). Buna karşın öğrencilerin bitirdikleri lise ile RAE puan ortalamaları arasında bir ilişki tespit edilmemiştir (p>0.05).

Tablomuzda görüldüğü gibi ailedeki çocuk sayısı ile BSÖ puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark saptanmış (p<0.05), ileri analiz yöntemlerinde farklılığın 3 kardeş olanların BSÖ ortalamasının (74.59 ± 14.91), 4 ve daha fazla kardeş olanların BSÖ ortalamasından (69.76±16.88) daha yüksek olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir. Çalışmamızda ailedeki çocuk sayısı ile RAE puan ortalamaları arasında bir ilişki saptanmamıştır (p>0.05).

Araştırma kapsamına alınan öğrenci annelerinin eğitim durumu ile RAE puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark tespit edilmiş (p<0.05), farkın annesi orta dereceli okul mezunu olan öğrencilerin ortalamasının (77.68±12.87), annesi okul mezunu olmayan ve diğer okul mezunu olan öğrencilerin ortalamasından yüksek olmasından kaynaklandığı saptanmıştır. Ancak annelerin eğitim durumu ile BSÖ puan ortalamaları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir (p>0.05).

Çalışmamızda hayatının büyük bir bölümünü metropolde geçiren öğrencilerin BSÖ (74.27 ± 15.17) ve RAE puan ortalamaları en yüksek (24.52 ± 20.34) olarak bulunmuştur.

Tablo 2. Öğrencilerin Benlik Saygısı ve Atılganlık Puanlarının Bazı Değişkenlere Göre Dağılımı

Sınıf Düzeyi	BSÖ Puanı X ± SS	Anlamlılık Derecesi	RAE Puanı X ± SS	Anlamlılık Derecesi
1. sınıf (n = 105)	71.09 ± 16.90	F = 2.550 p = 0.055	19.42 ± 22.33	F = 1.075 p = 0.359
2. sınıf (n = 109)	69.03 ± 16.63		20.85 ± 20.03	
3. sınıf (n = 96)	74.54 ± 15.17		21.32 ± 22.54	
4. sınıf (n = 99)	73.54 ± 14.04		24.61 ± 20.12	
Bitirilen Lise				
Düz lise-meslek lisesi (n=274)	70.39 ± 15.87	t = - 2.834 p = 0.005	21.07 ± 20.33	t = -0.583 p = 0.560
Süper lise-Anadolu lisesi (n=135)	75.08 ± 15.44		22.38 ± 23.10	
Ailedeki Çocuk Sayısı				
1-2 çocuk (n = 62)	73.55 ± 13.22	F = 4.269 p = 0.015	22.89 ± 21.66	F = 3.001 p = 0.051
3 çocuk (n = 136)	74.59 ± 14.91		24.63 ± 21.70	
4 çocuk + (n = 211)	69.76 ± 16.88		19.08 ± 20.66	
Annenin Eğitim Durumu				
Okul mezunu olmayan (n = 111)	71.75 ± 14.84	F = 1.882 p = 0.132	21.45 ± 20.84	F = 3.539 p = 0.015
İlkokul (n = 213)	71.25 ± 16.61		19.57 ± 20.75	
Orta okul (n = 38)	77.68 ± 12.87		31.63 ± 20.80	
Lise ve üzeri (n = 47)	70.89 ± 16.42		22.19 ± 23.23	
Uzun süre yaşadığı yer				
Köy (n = 47)	67.40 ± 17.55	F = 3.438 p = 0.017	17.32 ± 19.41	F = 2.919 p = 0.034
Kasaba (n = 35)	68.34 ± 14.69		15.97 ± 21.55	
Küçük şehir (n = 135)	71.14 ± 16.08		20.10 ± 22.60	
Büyükşehir* (n = 192)	74.27 ± 15.17		24.52 ± 20.34	
Ortalama Aylık Geliri				
Yeterli (n = 55)	77.24 ± 12.29	F = 5.199 p = 0.006	21.80 ± 22.77	F = 1.587 p = 0.206
İdare ediyor (n = 221)	72.27 ± 15.47		19.90 ± 20.57	
Yetersiz (n = 133)	69.20 ± 17.25		24.05 ± 21.67	
Toplam (n = 409)	71.94 ± 15.86		21.50 ± 21.27	

*Metropoller büyükşehir olarak alınmıştır.

Öğrencilerin hayatlarının büyük bir bölümünü geçirdikleri yer ile her iki puan ortalaması arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan önemli olduğu belirlenmiş ($p < 0.05$), ileri analiz yöntemleri sonucunda farkın metropolde yaşayan öğrencilerin BSÖ ve RAE puan ortalamalarının, köy ve kasabada yaşayan öğrencilerin BSÖ ve RAE puan ortalamalarından daha yüksek olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Aylık gelirinin yeterli olduğunu ifade eden öğrencilerin BSÖ puan ortalamasının (77.24±12.29) önemli bir farkla yetersiz olduğunu ifade eden öğrencilerin BSÖ puan ortalamasından (69.20±17.25) yüksek olduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$). İleri analiz yöntemleri sonucuna göre fark, ortalama aylık gelirinin yeterli olduğunu ifade eden öğrencilerde belirmektedir. Ortalama aylık gelirinin yetersiz olduğunu ifade eden öğrencilerin RAE puan ortalamasının en yüksek olduğu ancak aylık geliri tanımlama biçimi ile RAE puan ortalamaları arasında istatistiksel bir ilişki olmadığı saptanmıştır ($p>0.05$).

Çalışmamızda öğrencilerin BSÖ ile RAE puanları arasında pozitif yönde orta derecede anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır ($r=0.588$, $p<0.01$).

Araştırmamızda her sınıf için yapılan analizde, bölüm ile BSÖ ve RAE puanları arasında istatistiksel açıdan bir önemlilik saptanmamıştır. Ayrıca öğrencilerin ailenin kaçınıcı çocukları oldukları, anne babalarının sağ olup olmama durumu, babalarının meslekleri, annelerinin çalışma durumu, babalarının eğitim durumu, aile yapıları ve birlikte yaşadıkları kişiler ile BSÖ ve RAE puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan önemli bir ilişki tespit edilmemiştir ($p>0.05$).

Tartışma

Araştırmamızda tüm öğrencilerin BSÖ puan ortalaması 71.94±15.86 olarak belirlenmiştir. Kahrıman²⁸ ebeklik ve hemşirelik öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada BSÖ puan ortalamasını 69.16±17.34 olarak bulmuştur. Hemşirelik bölümü öğrencilerinin BSÖ puan ortalaması Yılmaz'ın²⁹ çalışmasında 65.65±16.95, Yıldız ve Erdim'in³⁰ çalışmasında 68.69±17.07, Batmaz ve ark.³¹ çalışmasında 69.46±16.89, Sever ve ark.³² çalışmasında 66.85±15.31 olarak bildirilmiştir. Ünsar ve İşsever'in³³ sağlık hizmetleri meslek yüksek okulu öğrencileri ile yaptığı çalışmada ise BSÖ puan ortalamasının hemşirelik bölümü öğrencileri için 69.40±14.61, ebeklik bölümü öğrencileri için 66.85±16.71 olduğu belirlenmiştir.

Araştırmamızda tüm öğrencilerin RAE puan ortalaması 21.50±21.27 olarak tespit edilmiştir. RAE, Kahrıman'ın²⁸ çalışmasında 21.25±20.66, Yılmaz'ın²⁹ çalışmasında 20.90±25.00 olarak bildirilmiştir.

Çalışma sonuçlarımız yapılan diğer çalışma sonuçları ile karşılaştırıldığında öğrencilerimizin BSÖ ve RAE puan ortalamalarının biraz daha yüksek olduğu görülse de diğer çalışmalarda tespit edilen puanlarla uyumludur.

Araştırmamızda hemşirelik bölümü öğrencilerinin %53.6'sının, ebeklik bölümü öğrencilerinin %69.5'inin ve tüm öğrencilerin %61.4'ünün benlik saygısının yüksek olduğu hemşirelik bölümü öğrencilerinin %66.5'inin, ebeklik bölümü öğrencilerinin %75'inin ve tüm öğrencilerin %70.7'sinin atılgan olduğu belirlenmiştir. Hemşirelik öğrencileri ile yapılan Terakye'nin³⁴ çalışmasında öğrencilerin %67.5'inin, Yılmaz'ın²⁹ çalışmasında öğrencilerin %54.9'inin benlik saygısı düzeyinin ortalamanın üstünde olduğu belirlenmiştir. Aştı ve Bilgin'in³⁵ çalışmasında hemşirelik öğrencilerinin %30.4'ünün yüksek, %66.3'ünün orta düzeyde benlik saygısı düzeyine sahip olduğu belirtilmiştir. Burnard et al.³⁶ çalışmasında hemşirelik öğrencilerinin %13.9'unun çok düşük, %36.6'sının normal, %46.5'inin yüksek ve %5.9'unun çok yüksek benlik saygısına sahip olduğunu belirlemiştir. Hemşirelik öğrencilerinin Yılmaz'ın²⁹ çalışmasında %70.92'sinin, Batmaz ve ark.'nın³¹ çalışmasında %79.2'sinin atılgan olduğu saptanmıştır.

Çalışmamızda benlik saygısı yüksek ve atılgan öğrenci oranının hemşirelik bölümü öğrencilerinde daha düşük olması bu grup ile daha aktif eğitim çalışmaları yapılması gerekliliğini düşündürülebilir.

Araştırmamızda sınıf düzeyi ile BSÖ ve RAE puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan önemli bir ilişki saptanmamıştır ($p>0.05$). Yılmaz²⁹, Çam ve ark.³⁷ ile Satat¹² ve ark. çalışmalarında benzer sonuçlara ulaşmışlardır¹². Randle²² hemşirelik öğrencilerinin normal benlik saygısı düzeyi ile öğrenime başladıklarını, ancak düşük benlik saygısı ile okul bitirdiklerini belirlemiştir. Begley ve White'in¹³ çalışmasında öğrencilerin, hemşirelik eğitimleri boyunca benlik saygısı düzeylerinin arttığı bildirilmiştir. Yapılan bazı çalışmalarda hemşirelik eğitiminin baskıcı ve stresli bir deneyim olmasının öğrencilerin benlik saygısı ve atılganlık düzeylerini olumsuz yönde etkilediği belirtilmekte, sınıf düzeyi yükseldikçe benlik saygısı ve atılganlık puanlarının düştüğü ifade edilmektedir^{2,10}. Çalışmamızda öğrencilerin BSÖ ve RAE puan ortalamaları ile sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki saptanmasa da mezun olmaya yakın olan öğrencilerin puanlarının alt sınıflardaki öğrencilerin puanlarından yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin eğitim yaşantılarının, üniversite yaşamına uyum sağlamalarının, yaşın ilerlemesinin, klinik becerilerinin artmasının, hastane ortamına uyum sağlamalarının, stresle baş etme ve iletişim tekniklerini öğrenip bunları uygulamalarının da atılganlık ve benlik saygısı düzeylerini arttırmada etkisi olduğu söylenebilir.

Çalışmamızda süper lise ve Anadolu lisesinden mezun olan öğrencilerin BSÖ puan ortalamasının anlamlı bir farkla düz lise ve meslek lisesinden mezun olan öğrencilerin BSÖ puan ortalamasından yüksek olduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Yıldız ve Erdim³⁰ ile Çam ve ark.³⁷ mezun olunan okul ile benlik saygısı puan ortalamaları arasında bir ilişki bulamamışlardır. Benlik saygısını yükselten nedenler arasında toplumsal takdir görme önemlidir. Günümüz öğrenci eğitiminde alınan puan ve kazanılan sınavlar gencin toplumsal takdir görmesini arttırmakta ve dolayısıyla benlik saygısını yükseltmektedir.

Araştırmamızda ailedeki çocuk sayısı ile BSÖ puan ortalamaları arasında önemli bir istatistiksel ilişki tespit edilmiştir. Literatürde tek çocuk ya da az çocuklu ailelerin çocuklarının benlik saygısı düzeylerinin daha yüksek olduğu ifade edilmiştir³⁸. Araştırmamızda literatürle paralel olarak tek, 2 ve 3 kardeş olan çocuklarının benlik saygısı düzeyleri 4 ve daha fazla kardeş olanlardan daha yüksek olarak tespit edilmiştir. Yılmaz²⁹ benlik saygısı ortalamalarını tek çocuk olanlarda en yüksek, 4 çocuk ve üzerinde olanlarda ise en düşük olarak bulmuştur. Diğer bazı çalışmalarda ise benlik saygısı puan ortalamaları ile ailedeki çocuk sayısı arasında bir ilişki saptanmamıştır^{28,29,34,35}. Yılmaz²⁹, Kahrıman²⁸ ve Pektekin⁴ çalışma sonuçlarına benzer olarak çalışmamızda da ailedeki çocuk sayısı ile RAE puan ortalamaları arasında önemli bir ilişki tespit edilmemiştir ($p>0.05$).

Yapılan benzer çalışmalarda annelerin eğitim düzeyi ile BSÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel bir ilişki belirlenmesine karşın^{1,33,34,35} çalışmamızda böyle bir sonuca ulaşılammıştır ($p>0.05$). Çalışmamızda yapılan benzer çalışmalar^{4,28,29,32} paralel olarak annelerin eğitim durumu ile öğrencilerin RAE puan ortalamaları arasında istatistiksel bir ilişki tespit edilmiştir ($p<0.05$). Annenin çocuk eğitimi ve kimlik geliştirmesindeki önemi ve yeri düşünüldüğünde anne eğitiminin artması çocuğun atılganlık seviyesini arttıran bir faktör olabilir.

Öğrencilerin hayatlarının büyük bir bölümünü geçirdikleri yer ile her iki puan ortalaması arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan önemli olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$). Yılmaz da²⁹ çalışmasında hayatının büyük bir bölümünü büyük şehirde geçiren öğrencilerin RAE ve BSÖ puan ortalamalarını anlamlı olarak daha yüksek bulmuştur. Kahrıman²⁸ çalışmasında hayatının büyük bir bölümünü büyük şehirde geçiren öğrencilerin BSÖ puan ortalamalarının diğer gruplardan anlamlı olarak daha yüksek olduğunu saptamıştır. Yörükoğlu³⁸ kulüp ve dernek çalışmalarına katılan gençlerin benlik saygısı düzeylerinin yükseldiğini belirtmektedir. Bu tür sosyal faaliyetlerin büyük şehirlerde daha fazla olması gençlerin bu faaliyetlere katılımını arttırabilir. Kahrıman'ın belirttiğine göre Güngör, yaşamlarının çoğunu büyük şehirde geçiren öğrencilerin, yaşamlarının çoğunu kırsal kesimde geçiren öğrencilere göre daha az kontrol ve baskı altında olduklarını, geleneksel değerlerin daha az geçerli olduğu, eğitim ve diğer koşulların daha avantajlı olduğu bir ortamda yaşadıklarını, anne babaların eğitim düzeylerinin kentlerde daha yüksek olduğunu ve anne babaların çocuklarına karşı daha demokratik olduklarını, bütün bunlar dikkate alındığında, öz saygı düzeylerinin de yüksek olacağını belirtmektedir²⁸. Benlik saygısı düzeyinin yüksek oluşu atılgan davranmayı da etkili kıldığı düşünülmelidir. Yörükoğlu³⁸, kırsal kesimde gençten beklenen rollerin şehirde yaşayanlarda beklenen rollerden daha pasif ve bağımlı nitelikte olduğunu ve gencin kırsal kesimde toplumun beklentileri doğrultusunda daha çekingen bir tutum sergileyebileceğini belirtmiştir.

Çalışmamızda öğrencilerin aylık gelirini tanımlama biçimi ile BSÖ puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark saptanmıştır ($p<0,05$). Benzer bazı çalışmalarda öğrencilerin gelirleri ile benlik saygısı puan ortalamaları arasında istatistiksel yönden önemli bir sonuç bulunamazken^{3,29,33,35,37}, Çam ve ark.¹ çalışmalarında önemlilik tespit ettiklerini belirtmişlerdir. Yörükoğlu³⁸ ailenin sosyo-ekonomik durumuyla gençlerin benlik saygısı arasında bir ilişki olduğundan bahsetmektedir. Ailenin sosyo-ekonomik durumunun iyi olması öğrencilerin aylık gelirlerini yeterli bulma oranlarını arttırabileceği düşünüldüğünde sonuçlarımız bu yönde tutarlı olduğu söylenebilir. Öğrencilerin aylık gelirini tanımlama biçimi ile RAE puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunamazken, Yılmaz²⁹ çalışmasında öğrencilerin geliri ile atılganlık puan ortalamaları arasında pozitif yönde ancak zayıf bir istatistiksel önemlilik bulunduğunu belirtmiştir.

Çalışmamızda öğrencilerin BSÖ ile RAE puanları arasında pozitif yönde orta derecede anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır ($r=0,588$, $p<0,01$). Bulgu bu konuda yapılmış pek çok araştırma sonuçları ile desteklenmektedir^{3,28,29,31}.

Sağlıklı bir iletişim için bireyin kendini en etkili şekilde ifade etmesi, duygu ve düşüncelerini etkin ve yapıcı bir biçimde karşındakine iletmesi, başka bir deyişle atılgan davranması gereklidir. Atılgan davranma bireylerin benlik saygısını yükselten bir faktördür. Ayrıca kendisine saygı duyan bir birey kendi haklarına saygı duyulmasını istediği gibi karşındakinin de haklarına, duygu, düşünce ve isteklerini ifade etme hakkına saygı duyar. Dolayısıyla benlik saygısının yüksek oluşu da atılgan davranmayı sağlamada etken olabilmektedir.

Sonuçlar

Araştırmamızda öğrencilerin çoğunluğunun benlik saygısı düzeyinin yüksek ve atılgan olduğu, ebelik bölümü öğrencilerinin benlik saygısı düzeyinin hemşirelik bölümü

öğrencilerin benlik saygısı düzeyinden yüksek olduğu saptanmıştır. Tüm öğrencilerin BSÖ puan ortalamasının 71.94 ± 15.86 olduğu ve benlik sayısının mezun olunan lise, ailedeki çocuk sayısı, hayatın büyük bir bölümünün geçirildiği yer ile ortalama aylık gelirini tanımlama biçiminden etkilendiği saptanmıştır. RAE puan ortalamasının da 21.50 ± 21.27 olduğu ve RAE ortalamasının öğrencilerin hayatlarının büyük bir bölümünü geçirdikleri yer ile annenin eğitim durumundan etkilendiği tespit edilmiştir.

Öneriler

Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda benlik saygısı ve atılganlık düzeyi düşük olan öğrencilerin gerekli eğitim programlarından geçirilmesi, hemşirelik eğitim programında yer alan kişilerarası ilişkiler dersi ile atılganlık, stres ve baş etme yöntemleri gibi konuların eğitim programları içindeki sürekliliğinin sağlanması, öğrencilerin sosyal faaliyetlere katılımının sağlanması ve desteklenmesi, ekonomik durumu kötü öğrencilerin çeşitli burslarla desteklenmesi, yarım zamanlı iş olanaklarının sağlanması, öğrenciyi aktif tutacak eğitim stratejilerinin geliştirilmesi, eğiticilerin atılganlık eğitimi programından geçirilmesi önerilmektedir. Sınıf içi ve klinik eğitimler sırasında öğrencilerin benlik saygısı ve atılganlık düzeylerini yükselten davranışlarının eğiticiler ve hemşireler tarafından desteklenmesi, hemşirelik ve ebelik eğitiminin stresli ve yoğun olduğu düşünülerek öğrencilerin atılganlık ve benlik saygısı düzeylerini arttıracak eğitim ortamlarının sağlanması, öğrenci ve öğretim elemanı arasında pozitif iletişim ortamlarının yaratılacağı rahatlatma saatleri planlanması önerilmektedir.

Teşekkür

Araştırma Çukurova Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri tarafından ASYO2006YL1 no'lu proje olarak desteklenmiştir. Araştırmamızın istatistiksel değerlendirmelerinde yardımcı olan Ç.Ü.Tıp Fakültesi Biyoistatistik Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Prof.Dr.Z. Nazan Alparslan'a teşekkür ederiz.

Kaynaklar

1. Çam O, Khorshid L, Özsoy S A. Bir hemşirelik yüksekokulundaki öğrencilerin benlik saygısı düzeylerinin incelenmesi. Hemşirelik Araştırma Dergisi 2000 Ağustos;1: 33-40.
2. Begley CM, Glacken M. Irish nursing students' changing levels of assertiveness during their pre-registration programme. Nurse Education Today [online]. 2004;24:7501-510.URL: <http://www.sciencedirect.com> May 15, 2007.
3. Kutlu Y, Buzlu S, Sever A D, Batmaz M, Pektekin Ç. İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu öğrencilerinin 4 yıllık eğitim süresi içindeki atılganlık düzeyi ve benlik saygılarının araştırılması. In: IV. Hemşirelik Eğitimi Sempozyumu; 10-12 Eylül 1997; Kıbrıs, KKTC. Çevik Matbaacılık:İstanbul; 1999.s.244 -249.
4. Pektekin Ç. İstanbul Üni. Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulunda uygulanan eğitimin öğrencilerin davranışları ve benlik saygısı üzerine etkisi. In: III. Hemşirelik Eğitimi Sempozyumu, 8-13 Eylül; İstanbul-Türkiye. İstanbul Üni. Basımevi: İstanbul;1993.s.38-45.
5. Buzlu S. Hemşirelerde girişkenlik hakları ve beden dili. Hemşirelik Bülteni 1999;11(43-44):337-342.

6. Timmins F, McCabe C. Nurses' and midwives' assertive behaviour in the workplace. *Journal of Advanced Nursing* [online]. 2005;51:138-45. URL: <http://www.whhttp://www3.interscience.wiley.com/journal/118698683/issue.January 15, 2007>.
7. Üstün B. Hemşirelerin atılganlık ve tükenmişlik düzeyleri. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara:1995.
8. McCartan PJ, Hargie ODW. Assessing assertive behaviour in student nurses: A comparison of assertion measures. *Journal of Advanced Nursing* [online]. 1990;15:121370-1376.URL: <http://www3.interscience.wiley.com/journal/119378709/issue. January 15, 2007>.
9. Timmins F, McCabe C. Teaching assertiveness to undergraduate nursing students. *Nurse Education in Practice*[online]. 2003;3:130-42.URL: <http://www.sciencedirect.com January 18, 2007>.
10. Özdağ Ş. Psikodrama gruplarının hemşirelik yüksekokulu öğrencilerinin benlik saygısı atılgan davranış empatik eğilim ve empatik beceri düzeylerine etkisi. Yayınlanmamış Doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara:1999.
11. Yalım E. Yüksekokul öğrencilerinde benlik saygısının akademik başarı ve ana – baba ile iletişime etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler enstitüsü, Kocaeli:2001.
12. Sasat S, Burnard P, Edwards D, Naiyapatana W, Hebden U, Boonrod W, Arayathanitkul B, Wongmak W. Self-esteem and student nurses: A cross-cultural study of nursing students in Thailand and the UK. *Nursing & Health Sciences* [online]. 2002;4:1-29-14.URL: <http://www3.interscience.wiley.com/journal/120771525/issue.February 20, 2007>.
13. Begley CM, White P. Irish nursing students' changing self-esteem and fear of negative evaluation during their preregistration programme. *Journal of Advanced Nursing* [online]. 2003;42:4390-401.URL: <http://www3.interscience.wiley.com/journal/118883346/issue. January 15, 2007>.
14. Lo R. A longitudinal study of perceived level of stress, coping and self-esteem of undergraduate nursing students: An Australian case study. *Journal of Advanced Nursing* [online]. 2002;39:2119-126. URL: <http://www3.interscience.wiley.com/journal/118952788/issue.January 20, 2007>.
15. Öz F. Sağlık alanında temel kavramlar. Ankara: İmaj İç ve Dış Ticaret AŞ; 2004.
16. Sanford LT, Donovan ME. (Çev: Katlan, S.) Kadınlar ve Benlik Saygısı. Ankara: HYB Yayıncılık; 1999.
17. Du Toit D. A sociological analysis of the extent and influence of professional socialization on the development of a nursing identity among nursing students at two universities in Brisbane, Australia. *Journal of Advanced Nursing* [online]. 1995;21:1164-171.URL: <http://www3.interscience.wiley.com/journal/119248349/issue.April 28, 2007>.
18. Suikkala A, Leino-Kilpi H. Nursing student-patient relationship: A review of the literature from 1984 to 1998. *Journal of Advanced Nursing* [online]. 2001;33:142-50.URL: <http://www3.interscience.wiley.com/journal/120713572/issue.April 28, 2007>.
19. Ohlen J, Segesten K. The professional identity of the nurses. Concept analysis and development. *Journal of Advanced Nursing* [online]. 1998;28:4720-727.URL: <http://www3.interscience.wiley.com/journal/119123290/issue.September 20, 2007>.
20. Özcan A. Hemşire-hasta ilişkisi ve iletişim. 2. Baskı. Ankara, 2006.s. 229-256.
21. Randle J. The effect of a 3-year pre-registration training course on student's self-esteem. *Journal of Clinical Nursing* [online]. 2001;10:2293-300. URL: <http://www3.interscience.wiley.com/journal/119022848/issue. February 10, 2007>.
22. Randle J. Changes in self-esteem during a 3-year pre-registration diploma in higher education (nursing) programme. *Journal of Clinical Nursing* [online]. 2003;12:1142-143.URL: <http://www3.interscience.wiley.com/journal/118847556/issue. June 15, 2007>.
23. Arthur D, Thorne S. Professional self-concept of nurses: A comparative study of four strata of nursing students in a Canadian university. *Nurse Education Today* [online]. 1998;18:5380-388.URL: <http://www.sciencedirect.com January 18, 2007>.

24. Arthur D. Measuring the professional self-concept of nurses: A critical review. *Journal of Advanced Nursing* [online]. 1992;17:6712-719.URL: <http://www3.interscience.wiley.com/journal/119330325/issue>. January 15, 2007.
25. Yılmaz S. Atılganlık eğitiminin hemşirelik öğrencilerinin atılganlık düzeylerine etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Erzurum:2005.
26. Turan N, Tufan B. Coopersmith benlik saygısı envanteri'nin (SEI) geçerlik-güvenirlilik çalışması. In: 23. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi; 1987; İstanbul-Türkiye, 816-817.
27. Voltan N. Rathus Atılganlık Envanteri geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Psikoloji Dergisi* 1980; (10):23-25.
28. Kahriman İ. Karadeniz Teknik Üniversitesi Trabzon Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin benlik saygıları ve atılganlık düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi (Elektronik Dergi)* 2005 9(1):124-32.URL: <http://www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/> Ocak 20, 2007.
29. Yılmaz S. Hemşirelik yüksekokulu öğrencilerinin benlik saygısı ve atılganlık düzeyi arasındaki ilişki. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü ,Erzurum:2000.
30. Yıldız S, Erdim L. Hemşirelik yüksekokulu öğrencilerinin ilk-orta öğrenim deneyimlerinin sınav kaygıları ve benlik saygıları ile ilişkisi. In: IV. Ulusal Hemşirelik Eğitimi Sempozyumu; 10-12 Eylül 1997; Kıbrıs, KKTC. Çevik Matbaacılık:İstanbul;1999.s.229-233.
31. Batmaz M, Buzlu S, Kutlu Y, Pektekin Ç. İstanbul Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulları hemşirelik programı son sınıf öğrencilerinin girişkenlik düzeyi ve benlik saygısının araştırılması. *Hemşirelik Bülteni* 1999;11(43-44)173-183.
32. Sever AD, Hotun N, Sabuncu H, İşsever H. İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu ve Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü öğrencilerinin benlik saygıları ve ruhsal durumlarının araştırılması. *Hemşirelik Bülteni* 1993; 7: 95-101.
33. Ünsar S, İşsever H. Trakya Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin benlik saygısını etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Hemşirelik Forumu* 2003 Ocak-Şubat; 6(1):7-11.
34. Terakye G. Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu öğrencilerinde benlik saygısı ve ruhsal durum etkileşiminin değerlendirilmesi. In: XXV. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi Bilimsel Çalışmaları;1989; Mersin, Türkiye. UDK Yayınları:Ankara; 1989.s.144-146.
35. Aştı N, Bilgin H. Hemşirelik yüksekokulu ile diğer üniversiteli kız öğrencilerde benlik saygısının karşılaştırılması. In: IV. Ulusal Hemşirelik Eğitimi Sempozyumu; 10-12 Eylül 1997; Kıbrıs, KKTC. Çevik Matbaacılık:İstanbul;1999.s.250-258.
36. Burnard P, Hebden U, Edwards D. Self-esteem and student nurses: An account of a descriptive study. *Nursing & Health Sciences* [online]. 2001; 3:19-13.URL: <http://www3.interscience.wiley.com/journal/118985107/issue>. January 18, 2007.
37. Çam O, Khorshid L, Özsoy S A. Öğrencilerin çalışma davranışı, sınav kaygısı ve benlik saygısının başarı düzeyine etkisinin incelenmesi. In: VI. Ulusal Hemşirelik Kongresi; 14-16 Mayıs 1998; Ankara, Türkiye. Delta Basım: İstanbul;1998.s.355-361.
38. Yörükoğlu A. Gençlik çağı. 11. Baskı, İstanbul: Özgür Yayınları; 2000.
39. Çam O, Karaaslan A. Öğrenci hemşirelerin girişkenlik ve kişilerarası ilişki tarzlarının eğitim süreçleri içinde longitudinal olarak incelenmesi. In: I. Uluslararası VIII. Ulusal Hemşirelik Kongresi; 29 Ekim-2 Kasım 2000; Antalya, Türkiye. 2001.s.165-170.